

Uitspraken en artikelen van M. de Hond vanaf september 2001 over de aanstaande opkomst van Fortuyn

Interview met Nieuwe Revu, september 2001

Hoe beoordeelt u de kansen van Leefbaar Nederland en Pim Fortuyn bij de verkiezingen van volgend jaar?

“Wanneer ze de krachten bundelen, kunnen ze een behoorlijke impact hebben. Leefbaar Nederland kan die ingedutte politiek best even wakker schudden, en veel van de ideeën van Pim Fortuyn, zoals beschreven in zijn boeken, zullen naar mijn stellige overtuiging veel mensen aanspreken. Voor mij geldt dat trouwens ook.”

Klinkt dat niet merkwaardig uit een linkse mond als de uwe?

“De hele terminologie ‘links en rechts’ bestaat in feite al tien, twintig jaar niet meer. Als VVD en PvdA acht jaar in feite probleemloos kunnen regeren dan kunnen we toch niet meer stellen dat die tegenstelling nog bestaat. Het zijn ouderwetse begrippen, die niets meer met de werkelijkheid anno 2001 te maken heeft. Bovendien moeten we een onderscheid maken tussen enerzijds de mens Pim Fortuyn en zijn uitstraling en anderzijds zijn denkbeelden. Hij is helemaal niet zo conservatief als veel mensen denken. Lees maar eens wat hij schrijft. .”

Interview met Carp oktober 2001

Tot slot, hoeveel zetels voor Leefbaar Nederland met Pim Fortuyn als lijsttrekker

Tussen de tien en twintig zetels als althans Fortuyn de lijsttrekker wordt. Hij zal zowiezo de smaakmaker worden van de aanstaande verkiezingen. . Ik had zijn boek ‘Droomkabinet’ gelezen, nog voordat hij bekend maakt de politiek in te willen. Ik heb hem toen heel spontaan een mailtje gestuurd, omdat ik voor 95% het eens was met zijn standpunten. Zij verschillen trouwens nogal van de beeldvorming die om hem heen is ontstaan. En als dat in de campagne overkomt dan zou hij wel de grote verassing van de verkiezingen kunnen worden.

Inleiding van artikel van De Hond voor De Volkskrant, november 2001 (zie bijlage A voor het hele artikel).

De electorale ontwikkelingen rondom Leefbaar Nederland en Pim Fortuyn voltrokken zich in de afgelopen twee maanden op een voor Nederland unieke manier. Het is nog nooit vertoond dat een net opgerichte politieke partij bij landelijke peilingen al op circa tien zetels zit. In de afgelopen veertig jaar is het aantal malen gebeurd dat een nieuwe partij bij de verkiezingen direct op zeven zetels kwam (van D66 tot en met de Ouderenpartijen), maar die score was dan altijd hoger dan bij de peilingen kort voor de verkiezingen zelf. De huidige ontwikkeling lijkt veel meer op datgene wat o.a. in Hilversum en Utrecht is gebeurd bij de start van de Leefbare partijen bij de Gemeenteverkiezingen aldaar. En dat leidde direct tot een score van 20% bij de daaropvolgende verkiezingen, die binnen zes maanden na de oprichting plaatsvonden.

Al in mijn boek uit 1986 “Hoe wij kiezen” heb ik aangegeven dat er in principe de ruimte is voor een nieuwe partij, die direct op een niveau van meer dan 15 a 20 zetels kan komen, mits het aan de juiste voorwaarden voldoet. Het lijkt erop dat nu dit moment is gekomen. Ik sluit dus niet uit dat Leefbaar Nederland met Pim Fortuyn op 15 mei 2003 meer dan 20 zetels zal behalen. De gevolgen voor de vorming van de regering en de wijze waarop politiek in Nederland bedreven zal worden zouden wel eens heel ingrijpend kunnen zijn. De electorale en politieke ontwikkelingen in Utrecht en Hilversum lijken daartoe een vingerwijzing te geven.

Interview met Vrij Nederland december 2001

'Er is een meltdown bezig. Die zal Leefbaar Nederland onder lijsttrekker Pim Fortuyn versnellen. Als hij er niet was gekomen, dan waren we recht op een PvdA/VVD kabinet afgestevend, al dan niet met D66. Maar nu gaat Fortuyn veel scoren. Hij is spraakmakend, en dat is al voldoende. Wat hij zegt dat maakt al niet meer uit. Zolang hij maar niet raaskalt. En dat doet hij niet. Hij praat geen onzin, houdt van debatteren. Hij is onderscheidend. Het is een gouden concept in het huidige tijdsgewricht, goed voor twintig tot vijfentwintig zetels. Als Leefbaar Nederland goed scoort, kunnen de PvdA en de VVD ineens geen meerderheid kunnen vormen. Dan zou je een regering PvdA VVD CdA voor de hand liggen. Hoe dan ook, Fortuyn komt bij zo'n combinatie als grote oppositiepartij uit de bus. Dan krijgt de Tweede Kamer een totaal ander karakter dan de achterliggende vier jaar. Leefbaar Nederland wordt de katalysator van de totale herordening van het politieke landschap.'

Column Binnenland Bestuur van De Hond februari 2002

Het nieuwe electorale speelveld

Hoewel het nu onduidelijk is wat er precies gaat gebeuren met Leefbaar Nederland en de eventuele lijst-Pim Fortuyn heb ik het gevoel dat de bestaande politieke elite niet onderkent wat er in feite bij het electoraat aan de hand is. Mede daardoor kunnen we de komende maanden nog uitermate interessante ontwikkelingen zien, waarbij de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen tot het laatst volledig onzeker blijft en erg zou kunnen verrassen.

Het cruciale punt is dat sinds 1994 er in feite niet meer sprake is van duidelijke tegenstellingen tussen de grote politieke partijen in Nederland. De grote tegenpolen van de voorgaande 40 jaar PvdA en VVD kwamen in een gezamenlijk regering terecht en het CDA heeft geen echte oppositievorm gevonden. Partijen als Groen Links en SP speelden die rol wel, maar zijn slechts aantrekkelijk voor een zeer beperkt deel van het electoraat. Er kwamen ook steeds minder gevoelige politieke onderwerpen, waarbij er een duidelijke scheidslijn loopt tussen de bestaande grote politieke partijen, of die werd verdoezeld, gezien de wens tot continuïteit van de regering.

Zolang er geen grote onderwerpen spelen lijkt de kiezer niet veel te bewegen en is er sprake van grote stabiliteit. Maar als die onderwerpen wel komen en/of er komt een nieuwe speler op het terrein, die wel de vacante oppositierol voor de massa op een

interessante wijze kan spelen (Fortuyn) dan blijkt er helemaal geen sprake te zijn van een stabiele situatie. En of de bestaande politieke elite dit achterstallige onderhoud nog voor 15 mei kan goedmaken is de grote vraag! Op de wijze waarop zij tot nu toe opereren waag ik dat te betwijfelen en denk ik, dat ondanks al het gedoe van dit moment rondom Leefbaar Nederland en Fortuyn, dat de verkiezingsuitslag van 15 mei er een zal zijn met grotere verschuivingen dan we tot nu toe hebben gekend (en in 1994 was dat met een verlies van 20 zetels door het CDA al heel erg hoog).

Uit artikel van De Hond in Het Parool van 7 maar 2002 (zie voor volledige artikel bijlage B)

Met zoveel kiezers die hetzij thuis blijven of van partij wisselen is het logisch dat er de komende maanden nog veel kan gebeuren. Maar daarbij staan de grote politieke partijen en hun leiders voor een zeer moeilijke taak. Er is sprake van een dusdanig achterstallig onderhoud van de kiezers dat een campagne op de oude wijze gegarandeerd een tegengesteld effect heeft; een verdere groei van Lijst Fortuyn. Daarbij lijkt er geen massale steun te zijn voor Melkert of Dijkstal als Minister President, evenmin voor Balkenende.

Het gaat er namelijk om dat de kiezers het gevoel hebben dat ze echt iets te kiezen hebben, maar dat lijkt op dit moment nog niet het geval te zijn.

Derhalve acht ik de kans groot dat het op 15 mei een nek-aan-nek strijd wordt tussen de grote drie partijen en de Lijst Fortuyn. Een strijd die noch door NIPO, noch door Inter/View-NSS goed geduid lijkt te worden, omdat zij de omvang van Lijst Fortuyn consequent onderschatten

Uit artikel van De Hond in De Volkskrant van eind maart 2002 (zie voor volledig artikel bijlage C)

En wat doen de generaals?. Zij gaan de strijd in op de manier die ze steeds gedaan hebben. Vlak voor de gemeenteraadsverkiezing wordt nog Bolkestein van stal gehaald. Maar zij die gevoelig zijn voor de nieuwe 'insider/outsider' schaal zullen daardoor juist eerder op Fortuyn zijn gaan stemmen dan toch weer op de VVD. En op basis van het patroon dat ik na 6 maart waarneem bij de oude partijen is het duidelijk dat ze nog steeds niet echt beseffen wat er gebeurd en echt inzien wat ze daar nu tegen kunnen doen. Ze gaan het gevecht dus op de oude manier aan en werken daarmee Fortuyn in de kaart, die dan vrijwel zeker op 15 mei de grootste partij zal worden.

Men dient de oorlog dus te voeren op de nieuwe manier. En dat vraagt ingrepen waartoe de partijen vrijwel zeker niet zijn geequiperd, De enige maatregel die namelijk een werking zal hebben is direct op dit moment de top die het symbool is geworden van de 'insider' voor de verkiezingen te vervangen door mensen waarvan wel gedacht wordt dat ze weten dat de 21^e eeuw is begonnen en die niet meer een waarborg zijn voor het voortzetten van de oude, saaie, versleten aanpak. En niet als ondersteuners van die lijsttrekkers, maar volledig als hun vervanger en daarmee ook meteen als kandidaat-premier. Bij de PvdA zou Melkert nu vervangen moeten worden door mensen als Bos of Cohen. En bij de VVD zou Dijkstal nu vervangen moeten worden door Zalm. De laatste is namelijk de enige echte geschikte 'outsider'

kandidaat-premier bij de VVD en heeft een aanpak die ook bij directe debatten met Fortuyn het goed zal doen. En slechts als lijsttrekker en kandidaat premier heeft hij echte electorale uitstraling. Ik denk dat zowel PvdA als VVD op deze manier ieder minstens 5 zetels van hun verlies kunnen beperken. En dat zou genoeg moeten zijn om een van de twee partijen alsnog de grootste te laten worden.

De kans dat dit echt gaat gebeuren acht ik klein, ondanks het feit dat in de achterkamers van de politieke partijen deze alternatieven wel besproken worden. Maar in de openbaarheid blijft men de steun aan de lijsttrekker uitspreken. Daarom gaan VVD en PvdA de grootste nederlagen uit hun bestaan lijden (samen minstens zo'n 30 zetels verlies).

BIJLAGE A: ARTIKEL VOLKSKRANT NOVEMBER 2001

De grote invloed van Fortuyn op de nieuwe regering.

De electorale ontwikkelingen rondom Leefbaar Nederland en Pim Fortuyn voltrokken zich in de afgelopen twee maanden op een voor Nederland unieke manier. Het is nog nooit vertoond dat een net opgerichte politieke partij bij landelijke peilingen al op circa tien zetels zit. In de afgelopen veertig jaar is het aantal malen gebeurd dat een nieuwe partij bij de verkiezingen direct op zeven zetels kwam (van D66 tot en met de Ouderenpartijen), maar die score was dan altijd hoger dan bij de peilingen kort voor de verkiezingen zelf. De huidige ontwikkeling lijkt veel meer op datgene wat o.a. in Hilversum en Utrecht is gebeurd bij de start van de Leefbare partijen bij de Gemeenteverkiezingen aldaar. En dat leidde direct tot een score van 20% bij de daaropvolgende verkiezingen, die binnen zes maanden na de oprichting plaatsvonden. Al in mijn boek uit 1986 "Hoe wij kiezen" heb ik aangegeven dat er in principe de ruimte is voor een nieuwe partij, die direct op een niveau van meer dan 15 a 20 zetels kan komen, mits het aan de juiste voorwaarden voldoet. Het lijkt erop dat nu dit moment is gekomen. Ik sluit dus niet uit dat Leefbaar Nederland met Pim Fortuyn op 15 mei 2003 meer dan 20 zetels zal behalen. De gevolgen voor de vorming van de regering en de wijze waarop politiek in Nederland bedreven zal worden zouden wel eens heel ingrijpend kunnen zijn. De electorale en politieke ontwikkelingen in Utrecht en Hilversum lijken daartoe een vingerwijzing te geven.

Hoewel aanvankelijk de media in Nederland de kandidatuur van Fortuyn positief leek te benaderen lijkt die stemming in de afgelopen twee maanden omgeslagen te zijn. Een bijkomend gevolg lijkt te zijn dat men zich dan ook amper kan voorstellen dat LN en Fortuyn een zeer goede verkiezingsuitslag zouden kunnen behalen. Dat ondertussen LN in de peilingen van politieke voorkeur een ontwikkeling doormaken die ongekend is in de Nederlandse politieke geschiedenis lijkt velen te ontgaan. Een score van tien zetels door een nieuwe partij in landelijke peilingen is nog niet voorgekomen. Wel was het zo dat een aantal nieuwe partijen bij de verkiezingen direct op zeven zetels kwamen, maar in de peilingen voorafgaande aan die verkiezingen stonden die partijen dan wel lager dan die score van zeven zetels. En het is mijn stellige overtuiging dat LN in de komende maanden nog een zeer forse stijging kan doormaken. Dat stel ik niet alleen, omdat ik in de afgelopen 15 jaar al vaker heb aangegeven dat er electorale ruimte is voor een nieuwe partij die direct op 20 a 30 zetels kan komen, maar ook omdat het erop lijkt dat bij deze verkiezingen vele factoren voor LN en Fortuyn gunstig staan om dit resultaat al te behalen. In Utrecht en Hilversum hebben bij gemeenteraadsverkiezingen voor 1995 hebben de Leefbaar partijen direct bij de start al een zeer goed resultaat behaald (en in een aantal andere plaatsen trouwens ook). In 1994 werd Leefbaar Hilversum bij voorbeeld zes maanden na de oprichting met 20% direct de grootste partij. De stelling dat dit alleen bij Gemeenteraadsverkiezingen zou kunnen, maar niet bij landelijke verkiezingen heb ik altijd bestreden. En het lijkt er nu op dat de juiste mix van factoren aanwezig is om

ook bij landelijke verkiezingen vanuit het niets direct een groot aantal zetels te behalen. Een aantal van 25 lijkt me zeker niet uitgesloten.

De volgende factoren zorgden ervoor dat er ruimte was en is voor een nieuwe partij die direct een hoge score haalt:

- De politieke tegenstellingen bij de belangrijkste bestaande partijen zijn in de ogen van de kiezers vrij klein. Acht jaar Paars zonder een evidente oppositiepartij werken dat gevoel verder in de hand.
- De kiezer is tussen verkiezingen steeds mobieler geworden. Het verlies van het CDA uit 1994 van 20 zetels was daarvoor ondenkbaar. (Grote overwinningen tot 1965 betroffen vaak niet meer dan 2% en daarna niet meer dan 6%),
- De grote politieke blokken in Nederland hebben te maken met een steeds kleinere loyaliteit onder de kiezers. Wat het CDA is gebeurd bij het verdwijnen van Lubbers in 1994 kan de PvdA ook gebeuren bij het verdwijnen van Kok. Dat houdt in dat er een steeds groter aantal “loslopende” kiezers zijn, die de neiging hebben om als een zwerm vogels samen ergens neer te dalen.
- Er is sprake van een steeds lagere opkomst bij verkiezingen. Ook dat heeft als gevolg dat de kiezers die wel opkomen per persoon als het ware een grotere invloed hebben op de uiteindelijke uitslag. Als een partij op de een of andere manier wel kiezers kan aantrekken die anders niet zouden opkomen dan kan een dergelijke partij een zeer goede uitslag boeken.

Een prima uitgangspunt voor een partij die uit het niets direct groot op de Nederlandse politieke kaart komt te staan. En om de volgende redenen lijkt volgens mij Fortuyn met Leefbaar Nederland prima aan de eisen die men daaraan zou kunnen stellen te kunnen voldoen:

- Zowel kiezers als de media lijken behoefte te hebben aan iemand die zich duidelijk onderscheidt van het nogal kleurloze en saaie Haagse palet. Niet voor niets is Fortuyn de afgelopen maanden op heel veel plaatsen verschenen (in televisieprogramma's, kranten en tijdschriften).
- Degenen die de publicaties van Fortuyn in de afgelopen jaren (boeken en columns) hebben gevolgd weten dat hij over een groot aantal punten die in de politiek spelen duidelijke standpunten heeft, waarbij hij zich fors afzet tegen de huidige Nederlandse politici en het politiek systeem, die ongetwijfeld gedeeld wordt door een niet gering aantal Nederlanders. Ik baseer dit o.a. op zijn boek “Droomkabinet” dat dit voorjaar uitkwam en die m.i. verplichte literatuur is voor degenen die zijn electorale potentie willen inschatten (journalisten en politieke tegenstanders!). Op dit moment lijken die opvattingen over allerlei onderwerpen onder te sneeuwen door de aandacht voor de onderwerpen “asielzoekers” en “islam”, maar tot aan mei 2002 zullen ook andere punten op de agenda komen en bedebateerd.
- En ten aanzien van de onderwerpen die nu spelen, met name “islam” en in mindere mate de “asielzoekers” gebeurt exact datgene wat we ook op andere momenten in Nederland en daarbuiten hebben gezien. Omdat de standpunten niet vallen onder de categorie “politiek correct” wordt er door de opiniemakers gedacht dat het ook geen aanhang onder de kiezers zou

behoren te hebben. Daarbij over het hoofd ziende dat de betreffende standpunten, of je het wil of niet, door vele kiezers gedeeld worden, en dus maar door een persoon worden verwoord. Alleen dat al geeft een grote electorale stimulans aan die ene partij.

- Juist het kenmerk van Fortuyn (je vind hem prima of je haat hem) is electoraal gezien een groot voordeel. Je hoeft “maar” 15% van de kiezers achter je te krijgen om meer dan 25 zetels te behalen.
- En ten slotte gaat er nog iets gebeuren wat de electorale positie van Fortuyn en Leefbaar Nederland verder zal gaan versterken. Elke keer als een partij waar dan ook in de wereld opkomt met een onderwerp dat niet “politiek correct” is wordt het verketterd door de bestaande politieke partijen en een groot deel der media. Maar elke keer weer blijkt dat juist die electorale positie van die partij te versterken. Die fase zal volgens mij in Nederland nog gaan komen.

Mocht Leefbaar Nederland inderdaad de score gaan behalen die ik hierboven aangeef (en volgens mij is de enige hinderpaal hiervoor Fortuyn zelf, die nog wel eens de neiging heeft bij sommige punten door te schieten en dus tot aan mei a.s. een fatale fout zou kunnen maken), dan zullen de politieke gevolgen groot zijn. Het volgende scenario zou zich dan immers kunnen voltrekken.

Bij een score van meer dan 20 zetels voor LN is het uitgesloten dat VVD en PvdA samen meer dan 75 zetels zullen behalen. Derhalve zal er altijd weer een driepartijen kabinet gevormd moeten worden. Een verder verzwakt D66 (en bij een hoge score van LN zal D66 ruim onder de 10 zetels eindigen) heeft aangegeven dan niet in de regering te zullen stappen. Maar welke partij moet er dan bij? Het CDA, Groen Links of misschien LN?

Of stevenen we dan af op een regeringscombinatie waaraan hetzij de VVD of de PvdA niet meedoet? Maar ook die combinatie zal dan zeker moeten bestaan uit drie partijen. Zowel de combinatie van de VVD met het CDA als de PvdA met het CDA hebben zeker een derde partij nodig. Maar bij een hoge score van LN zou het wel eens zo kunnen zijn dat de enige derde partij die dan de regering over de 75 zetels helpt Leefbaar Nederland is. En die vorming wordt dan trouwens ook weer beïnvloed door welke partij de grootste wordt, VVD of PvdA?

De ervaring van Hilversum en Utrecht leert dat zelfs toen daar de Leefbare partij direct de grootste was geworden zij niet in het bestuur terechtkwamen. En als de eis van LN is dat deelname aan de regering betekent dat Fortuyn premier zal moeten worden lijkt ook na een fantastische uitslag voor LN het niet waarschijnlijk dat de andere partijen hem die rol zullen geven.

Op basis van die overwegingen zou een regeringscombinatie VVD+PvdA+CDA niet zo onwaarschijnlijk zijn als men nu wellicht zou denken.

Een goed scorende LN dat niet in de regering komt zal dan dus de grootste en meest spraakmakende oppositiepartij worden. Het wordt dan interessant om te zien of het ingebouwde risico-element van Fortuyn (geen bindend figuur voor zijn fractie) overheerst en LN weer net zo snel verdwijnt als het gekomen is of dat gebeurt wat in Hilversum en Utrecht is gebeurd. Bij de volgende verkiezingen werden de Leefbaren nog veel groter (in Hilversum meer dan 34%) en daarmee de dominante factor. Of Fortuyn met een grote fractie na mei 2002 als grootste oppositiepartij in de Kamer terechtkomt of direct in de regering het zal duidelijk

zijn dat de invloed van Fortuyn op de toekomst van de politiek in Nederland groot zal zijn en ook wat dat betreft de situatie van voor september 2001 ingrijpend gewijzigd is.

Bijlage B: Artikel Het Parool, 7 maart 2002-

Teken aan de wand; het verval van het politieke systeem

De verkiezingen van gisteren, de eerste die in Nederland in de 21^e eeuw zijn gehouden, zullen naar mijn stellige overtuiging in de verre toekomst beschouwd worden als de aanzet tot ingrijpende veranderingen van de politieke landkaart in Nederland en daardoor ook op termijn van het Nederlandse politieke systeem. Een goede beschouwer had het al kunnen zien bij de eerste verkiezingen van Leefbaar Hilversum in 1994 en Leefbaar Utrecht en 1998 (direct de grootste met circa 20%), maar nu is het in vele plaatsen al merkbaar met Rotterdam als groot uitroepteken.

Zowel uit de reacties van de landelijke politici voorafgaande aan de verkiezingen van gisteren als die reacties na de uitslag gisteravond geven aan dat men nog niet goed begrijpt wat ze aan het overkomen is. Daarom wil ik proberen uit te leggen wat er aan de hand is en mijn verwachtingen uit spreken van wat er op 15 mei staat te gebeuren.

Sinds meer dan 20 jaar loopt de opkomst bij alle verkiezingen geleidelijk terug. Gisteren was de opkomst ook weer lager dan bij de voorlaatste verkiezing. (58 tegen 59%). Daarbij is het boeiend om te zien dat in Den Haag de opkomst weer 4% lager was en in Amsterdam iets hoger dan 1998, maar in Rotterdam de opkomst wel 6% hoger was! Dus we kunnen vaststellen dat als er echt wat te kiezen is voor de kiezer (voor of tegen Fortuyn) dat men dan eerder bereid is te komen.

De nederlaag van 20 zetels van het CDA in 1994 gaf aan dat zelfs de vaste kiezers van die partij niet meer zo vast zaten. En na een stabiele electorale periode sinds 1996 tot midden 2001 is het spel op de wagen. Het is daarbij fascinerend om vast te stellen dat het niet zo is dat we te maken hebben met een slechte economische situatie, grote toename van de werkeloosheid noch grote incidenten of crises. Er is ook geen kabinet gevallen of een zware afkeer van de minister president of leden van het kabinet, integendeel haast. Wat maakt het dan toch dat de paarse partijen binnen een jaar in de peilingen circa een kwart van hun aanhang zijn kwijtgeraakt? En dat in een stad waar niet lang geleden de PvdA nog een meerderheid in de Raad had, Rotterdam, Fortuyn direct 35% haalt en de PvdA gedaald is naar ruim 20%?

Drie factoren spelen daarbij een, elkaar versterkende, rol. Allereerst het feit dat sinds 1994 politieke tegenpolen in met elkaar in één kabinet zitten en er vrijwel geen ingrijpende politieke discussies hebben plaatsgevonden. Daarnaast zien we dat kiezers in feite heel weinig kunnen kiezen. Ook nadat partijen vier jaar met elkaar een regering hebben gevormd weigeren ze voorafgaande aan verkiezingen dat kabinet als inzet te maken. Evenmin is er in Nederland enige serieuze vordering gemaakt met het laten kiezen van de burgermeester, een bindend referendum en de stroperigheid van besluitvorming en de omvang van de bureaucratie. Last but not least lijken de kiezers door de Nederlandse politiek weinig erkenning, noch oplossingen aangeboden te krijgen, op de problemen waar men in het dagelijks leven mee te maken krijgt; onderwijs, zorg, veiligheid en de ervaring van de volheid van Nederland.

En dit alles vertaalt zich in een steeds toenemende afkeer van de landelijke partijen en in feite van het hele politieke systeem in Nederland. Men stemt niet of stemt op lokale partijen of op Fortuyn.

Het is een bekend verschijnsel dat generaals altijd bezig zijn met de vorige oorlog en de nieuwe oorlog zich altijd anders aandient. Dat is het beeld dat de landelijke politici nu geven. Men heeft niet door dat het oude links-rechts stramien is doorbroken. Men denkt de campagnes te kunnen voeren op de oude wijze. Of dat een optreden, zoals die van Bolkestein afgelopen maandag, echt een positief effect heeft op de kiezers.

En als men daarbij denkt dat gisteren 'slechts' gemeenteraadsverkiezingen waren en dat bij tweede kamerverkiezingen het beeld wel fors bijgedraaid wordt dan vergist men zich grondig. Allereerst is het beeld van gisteren beduidend positiever voor Fortuyn dan de landelijke peiling van gisteravond doet vermoeden. Op basis van mijn ervaringen met onderzoek uit het verleden ben ik ervan overtuigd dat de landelijke score van 18 zetels voor Fortuyn minstens 10 te laag is! Nieuwe partijen worden altijd onderschat in peilingen en men lijkt bij onderzoek toch aarzelen te erkennen op Fortuyn te stemmen. Zo had Intomart op basis van zeer recent onderzoek in Rotterdam gesteld dat de uitslag voor Fortuyn in Rotterdam gisteren tussen 10 en 20% voor Fortuyn zou worden. Het werd dus haast 35%. Dat geeft dus ook aan dat er meer overgangen zijn tussen de PvdA en de lijst Fortuyn dan tot nu toe werd aangenomen. Daarmee is de lijst Fortuyn waarschijnlijk op dit moment even groot als PvdA en CDA en groter dan VVD, zo niet groter!

Met zoveel kiezers die hetzij thuis blijven of van partij wisselen is het logisch dat er de komende maanden nog veel kan gebeuren. Maar daarbij staan de grote politieke partijen en hun leiders voor een zeer moeilijke taak. Er is sprake van een dusdanig achterstallig onderhoud van de kiezers dat een campagne op de oude wijze gegarandeerd een tegengesteld effect heeft; een verdere groei van Lijst Fortuyn. Daarbij lijkt er geen massale steun te zijn voor Melkert of Dijkstal als Minister President, evenmin voor Balkenende.

Het gaat er namelijk om dat de kiezers het gevoel hebben dat ze echt iets te kiezen hebben, maar dat lijkt op dit moment nog niet het geval te zijn.

Derhalve acht ik de kans groot dat het op 15 mei een nek-aan-nek strijd wordt tussen de grote drie partijen en de Lijst Fortuyn. Een strijd die noch door NIPO, noch door Inter/View-NSS goed geduid lijkt te worden, omdat zij de omvang van Lijst Fortuyn consequent onderschatten (daarbij is het ook wel interessant om vast te stellen dat Nipo de afgelopen maanden daarnaast de positie van de VVD sterk heeft overschat en die van het CDA sterk heeft onderschat).

Nog fascinerender wordt vervolgens het beeld dat van de situatie na 15 mei oprijst. Zodra Fortuyn meer dan 20 zetels haalt (en dat lijkt me vrijwel zeker) zijn er in feite maar twee soorten regeringen mogelijk. Een regering met Fortuyn erin (en dat zou dan eigenlijk alleen samen met VVD en CDA kunnen) of de combinatie PvdA-VVD-CDA. Ik acht de kans dat het de laatste combinatie wordt groter dan de eerste. Dat lijkt namelijk het meest op wat er in Hilversum en Utrecht is gebeurd nadat de nieuwe partij meteen de grootste werd. En dat zal dan Fortuyn maken tot de grote oppositieleider ten opzichte van een soort super Paars. Als die combinatie er niet in slaagt de gewenste grote veranderingen tot stand te brengen is de uitslag van de daaropvolgende verkiezing ook duidelijk, zie ook Hilversum in 1998 en Utrecht in 2000; een nieuwe overwinning voor Fortuyn. Rechtsom of linksom zal dit betekenen

dat de politieke kaart en het politieke systeem van Nederland ingrijpend zal worden gewijzigd. In ieder geval krijgen we daarbij een langdurige fase van grote politieke instabiliteit, waarbij niets meer zeker is.

Bijlage C: Gepubliceerd in De Volkskrant eind maart 2002

De implosie van de Nederlandse politiek

Uit vrijwel alle opmerkingen vanuit de politiek over de opkomst van Fortuyn valt op te maken dat ze niet begrijpen wat zich fundamenteel al zo een jaar of twintig electoraal aan het afspelen is. Men denkt dat deze opkomst alleen te maken heeft met de persoon Fortuyn of de dingen die hij zegt of doet (en de media-aandacht eromheen). En men verwacht dat als ze dat maar goed bestrijden het wel weer vanzelf weg zal gaan. Maar daarmee ontkent men het fundamentele proces dat aan de gang is. En men werkt juist datgene in de hand, wat men wil voorkomen; een klinkende overwinning voor Fortuyn, zowel op gemeentelijk -- met dank aan de bestaande partijen al gerealiseerd -- als op landelijk niveau. De kans dat Fortuyn landelijk op 15 mei direct de grootste wordt acht ik geruime tijd al groot.

De essentie van wat er aan de hand is kan heel kort beschreven worden: de traditionele basis onder de grote politieke partijen is in de afgelopen veertig jaar volledig weggeslagen. De deconfessionalisering, het verdwijnen van de arbeidersklasse en het wegvallen van de tegenstelling tussen Oost en West zijn daarbij heel belangrijke oorzaken. Men trekt echter de verkeerde conclusies door de vorming van Paars als de oorzaak van de huidige malaise te zien. De vorming van Paars was juist de bevestiging van het feit dat er geen grote verschillen meer waren tussen de drie grote partijen. En daarmee zijn de drie grote partijen, die altijd meer dan 75% der stemmen achter zich verzamelde, electoraal al geruime tijd zeer kwetsbaar. Het was het gebrek aan een sterk landelijk alternatief, die ervoor zorgde dat het in de uitslag nog niet herkenbaar was. Slechts de steeds lagere opkomsten waren er een teken van. (En op 15 mei zal de opkomst weer voor het eerst fors stijgen).

Nu dit landelijke alternatief er wel is zien we electorale ontwikkelingen van een omvang die nooit eerder hebben waargenomen. En wat op 6 maart in Rotterdam is gebeurd kan in heel Nederland op 15 mei ook gebeuren. En wat zien we zowel bij de debatten als de polemieken in de media? De generaals zijn nog bezig de vorige oorlog te winnen en het niet door dat de strijd is **veranderd van een gevecht op de schaal 'links/rechts' naar een gevecht op de schaal 'insider/outsider'**.

De politici denken dat ze het gevecht nog kunnen voeren zoals ze dat al een eeuw hadden gedaan. Hun campagnes zijn vaak niet meer dan de slogans en ideeën van vroeger in weer een nieuwe verpakking. En nu blijkt dat een fors deel der kiezers -- ondanks het feit dat de economie goed gaat en er geen grote crises zijn -- daar niets meer van wil weten en zijn stem op de buitenstaander uitbrengt, die niets te maken heeft met het oude systeem en oude manier van aanpak. En men had de tekenen al sinds 1994 kunnen zien in gemeenten als Hilversum en Utrecht, waar goede alternatieven direct de grootste werden.

En wat doen de generaals?. Zij gaan de strijd in op de manier die ze steeds gedaan hebben. Vlak voor de gemeenteraadsverkiezing wordt nog Bolkestein van stal gehaald. Maar zij die gevoelig zijn voor de nieuwe 'insider/outsider' schaal zullen daardoor juist eerder op Fortuyn zijn gaan stemmen dan toch weer op de VVD. En op basis van het patroon dat ik na 6 maart waarneem bij de oude partijen is het duidelijk dat ze nog steeds niet echt beseffen wat er gebeurd en echt inzien wat ze daar nu tegen

kunnen doen. Ze gaan het gevecht dus op de oude manier aan en werken daarmee Fortuyn in de kaart, die dan vrijwel zeker op 15 mei de grootste partij zal worden.

Men dient de oorlog dus te voeren op de nieuwe manier. En dat vraagt ingrepen waartoe de partijen vrijwel zeker niet zijn geequipt, De enige maatregel die namelijk een werking zal hebben is direct op dit moment de top die het symbool is geworden van de 'insider' voor de verkiezingen te vervangen door mensen waarvan wel gedacht wordt dat ze weten dat de 21^e eeuw is begonnen en die niet meer een waarborg zijn voor het voortzetten van de oude, saaie, versleten aanpak. En niet als ondersteuners van die lijsttrekkers, maar volledig als hun vervanger en daarmee ook meteen als kandidaat-premier. Bij de PvdA zou Melkert nu vervangen moeten worden door mensen als Bos of Cohen. En bij de VVD zou Dijkstal nu vervangen moeten worden door Zalm. De laatste is namelijk de enige echte geschikte 'outsider' kandidaat-premier bij de VVD en heeft een aanpak die ook bij directe debatten met Fortuyn het goed zal doen. En slechts als lijsttrekker en kandidaat premier heeft hij echte electorale uitstraling. Ik denk dat zowel PvdA als VVD op deze manier ieder minstens 5 zetels van hun verlies kunnen beperken. En dat zou genoeg moeten zijn om een van de twee partijen alsnog de grootste te laten worden.

De kans dat dit echt gaat gebeuren acht ik klein, ondanks het feit dat in de achterkamers van de politieke partijen deze alternatieven wel besproken worden. Maar in de openbaarheid blijft men de steun aan de lijsttrekker uitspreken. Daarom gaan VVD en PvdA de grootste nederlagen uit hun bestaan lijden (samen minstens zo'n 30 zetels verlies).

De kans is echter groot dat dit nog niet zal betekenen dat die broodnodige vernieuwing dan direct na die verkiezingen zal plaatsvinden. Want ondanks de grote woorden die daarover worden geuit kruipt het bloed waar het niet gaan kan en is de kans groot (zie de lessen van Utrecht en Hilversum na hun grote eerste verkiezingsoverwinning), dat PvdA + VVD + CDA, die waarschijnlijk gezamenlijk iets boven de 75 zetels komen, samen een regering gaan vormen. Wim Kok is trouwens ook premier geworden in 1994 na een grote verkiezingsnederlaag.

De strijd tussen insider en outsider zal dan na de verkiezing grootschalig worden voortgezet in de Tweede Kamer. Fortuyn is dan immers de oppositieleider van de grootste partij. En de echte implosie van het politieke systeem zal dan plaats vinden bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen die vermoedelijk eerder dan in 2006 zal plaatsvinden.

De vernieuwingsslag van het politieke systeem is derhalve nu echt ingezet en zal de komende jaren de Nederlandse politiek domineren.

